

Comparative Analysis of Boys' Speech: Developmental Characteristics and Linguistic Changes

Dilfuzakhon KOZOKBOEVA¹

Andijan State Institute of Foreign Languages

ARTICLE INFO

Article history:

Received August 2024

Received in revised form

10 August 2024

Accepted 25 September 2024

Available online

15 October 2024

Keywords:

speech development,
boys' speech,
comparative analysis,
lexis,
grammar,
phonetics,
linguistic changes.

ABSTRACT

This article is devoted to a comparative analysis of the developmental features of boys' speech, changes in speech at different ages, and factors influencing it. The study studies the lexical, grammatical, phonetic, and stylistic aspects of boys' speech, and examines modern linguistic changes and their causes. Based on the results obtained, practical recommendations for parents, educators, and linguists have been developed.

2181-3701/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol2-iss5-pp243-248>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

O'g'il bolalar nutqining qiyosiy tahlili: rivojlanish xususiyatlari va lingvistik o'zgarishlar

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

nutq rivojlanishi,
o'g'il bolalar nutqi,
qiyosiy tahlil,
leksika,
grammatika,
fonetika,
lingvistik o'zgarishlar.

Ushbu maqola o'g'il bolalar nutqining rivojlanish xususiyatlari, turli yoshdagi nutqidagi o'zgarishlar va unga ta'sir etuvchi omillarni qiyosiy tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqotda o'g'il bolalar nutqining leksik, grammatik, fonetik va uslubiy jihatlari o'rganilib, zamonaviy lingvistik o'zgarishlar va ularning sabablari ko'rib chiqiladi. Olingan natijalar asosida ota-onalar, pedagoglar va tilshunoslar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

¹ PhD, Associate Professor, Andijan State Institute of Foreign Languages.

Сравнительный анализ речи мальчиков: особенности развития и языковые изменения

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

речевое развитие,
речь мальчиков,
сравнительный анализ,
лексика,
грамматика,
фонетика,
языковые изменения.

Статья посвящена сравнительному анализу особенностей развития речи мальчиков, изменениям речи в разном возрасте и факторам, на нее влияющим. В исследовании изучаются лексические, грамматические, фонетические и стилистические аспекты речи мальчиков, рассматриваются современные языковые изменения и их причины. На основе полученных результатов разработаны практические рекомендации для родителей, педагогов и лингвистов.

KIRISH

Nutq insonning eng muhim kommunikativ vositalaridan biri bo'lib, shaxsning shakllanishida va jamiyatda o'z o'rnini topishida muhim rol o'ynaydi. Bolalar nutqining rivojlanishi, ayniqsa, o'g'il bolalar nutqining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish dolzarb ahamiyatga ega. Chunki, nutq rivojlanishidagi har qanday kechikish yoki nuqson kelajakda o'qish, yozish va muloqot qilishda muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

O'g'il bolalarning nutq rivojlanishi murakkab jarayon bo'lib, til qobiliyatlarining shakllanishi, lug'at boyligining oshishi va grammatik qurilmalarning takomillashuvi orqali namoyon bo'ladi. Bolalar psixologiyasi tadqiqotlariga ko'ra, nutq rivojlanishi birinchi yillardan boshlab bosqichma-bosqich amalga oshadi. 2–7 yosh oralig'ida o'g'il bolalar ramzlar orqali fikrlashni boshlaydi, lekin abstrakt tushunchalarni tushunishda cheklovlar mavjud. Bu davrda ularning nutqida asosan ot va fe'l so'z turlari ustunlik qiladi, sifatlar esa atrofdagi predmetlarning tashqi ko'rinishi (96,4%) bilan chegaralanadi.

Tadqiqotning maqsadi – o'g'il bolalar nutqining qiyosiy tahlili orqali uning rivojlanish xususiyatlarini aniqlash va lingvistik o'zgarishlarni kuzatish. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

1. O'g'il bolalar nutqining rivojlanish bosqichlarini o'rganish.
2. Turli yoshdagi o'g'il bolalar nutqidagi leksik, grammatik va fonetik xususiyatlarni qiyoslash.
3. O'g'il bolalar nutqiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash.
4. Olingan natijalarni amaliyotga tatbiq etish yo'llarini ko'rsatish.

Tadqiqot obyekti – o'g'il bolalar nutqi. Tadqiqot predmeti – o'g'il bolalar nutqining rivojlanish xususiyatlari va lingvistik o'zgarishlar. Tadqiqot metodlari sifatida kuzatish, suhbat, test va statistik tahlil usullaridan foydalanildi.

Asosiy qism

1. O'g'il bolalar nutqining rivojlanish bosqichlari

O'g'il bolalar nutqining rivojlanishi – bu murakkab, bosqichma-bosqich kechadigan jarayon bo'lib, biologik, psixologik va ijtimoiy omillar ta'sirida shakllanadi. Quyida asosiy bosqichlar va ularning xususiyatlari ilmiy manbalar asosida yoritiladi.

1) Tug'ilishdan 1 yoshgacha:

– Dastlabki bosqichda chaqaloq faqat yig'laydi, keyin esa tovushlar (ag'u, gugurti) paydo bo'ladi.

- 5-6 oylikda bola "mama", "baba" kabi oddiy bo'g'inlarni talaffuz qila boshlaydi.
- 8-9 oylikda so'zlarning ma'nosini tushuna boshlaydi va ohangga e'tibor beradi.

2) 1 yoshdan 3 yoshgacha:

– 1 yosh 3 oyda bola 6 ga yaqin so'zni biladi, oddiy talablarni tushunadi.

– 1,5 yoshda 7–20 ta so'z, 2 yoshda esa 50 ga yaqin so'zlarni biladi va ikki so'zli iboralarni ishlata boshlaydi ("choy ber", "ada keldi").

– Bu davrda bola atrofdagilarning nutqiga taqlid qiladi, ba'zi tovushlarni noto'g'ri talaffuz qiladi yoki umuman ishlatmaydi.

3) 3 yoshdan 7 yoshgacha:

– 3 yoshda so'z boyligi 300–320 taga yetadi, bola oddiy voqealarni hikoya qilib bera oladi.

– 4 yoshda "kim?", "qayerda?", "nega?" kabi savollarni faol ishlatadi, so'z boyligi 1200-1500 taga yetadi.

– 5-6 yoshda grammatik tuzilishlar va izchil nutq shakllanadi, bola murakkab gaplarni tuza oladi.

4) 7 yoshdan yuqoriga:

– Maktab yoshida nutqning yangi turi – yozma nutq rivojlanadi.

– Grammatik konstruksiyalar murakkablashadi, tafakkur jarayonlari nutqda o'z aksini topadi.

O'g'il bolalar nutqining rivojlanishi bosqichma-bosqich amalga oshadi va har bir bosqichda o'ziga xos nutqiy ko'nikmalar shakllanadi. Rivojlanish jarayonida atrof-muhit va to'g'ri pedagogik yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi.

2. Turli yoshdagi o'g'il bolalar nutqining qiyosiy tahlili

O'g'il bolalar nutqining rivojlanishi bosqichma-bosqich kechadi va har bir yosh davri o'ziga xos xususiyatlarga ega. Nutq rivojlanishining har bir bosqichida so'z boyligi, grammatik tuzilma va muloqot ko'nikmalari asta-sekin murakkablashadi.

– Kichik yoshda (1-2 yosh) o'g'il bolalar nutqi asosan ehtiyoj va oddiy buyruqlarni ifodalashga qaratilgan bo'lib, so'z boyligi cheklangan va talaffuzda ba'zi tovushlar yetishmaydi.

– 3 yoshdan boshlab so'z boyligi tez ortadi, savol-javoblar, qisqa hikoyalar aytish ko'nikmasi paydo bo'ladi. Bu bosqichda nutq muloqot va axborot almashish vositasiga aylanadi.

– 4-5 yoshda grammatik tuzilma murakkablashadi, bolalar mustaqil va izchil gapira boshlaydi. So'z boyligi kengayadi, nutq orqali o'z fikrini, istagini ifodalay oladi.

– 6-7 yoshga kelib, nutq to'liq shakllanadi: talaffuz to'g'riligi, grammatik tuzilmalar va mustaqil fikrlash rivojlanadi.

Turli yoshdagi o'g'il bolalar nutqi rivojlanishi bosqichma-bosqich murakkablashadi: dastlab ehtiyoj va buyruqlardan iborat bo'lsa, maktabgacha yoshga kelib mustaqil, grammatik jihatdan to'g'ri va boy nutq shakllanadi. Bu jarayonda atrof-muhit, tarbiya va individual xususiyatlar muhim rol o'ynaydi.

Turli yoshdagi o'g'il bolalar nutqining qiyosiy tahlili ularning nutqidagi leksik, grammatik, fonetik va uslubiy xususiyatlardagi farqlarni aniqlash imkonini beradi.

Lug'at boyligining oshishiga quyidagi omillar ta'sir etadi:

- Ota-ona va o'qituvchi bilan muloqot intensivligi

– Ijtimoiy muhit va o'yinlar orqali yangi so'zlarni o'zlashtirish

– Kitob o'qish va she'rlarni yod olish kabi mashqlar

Lingvistik o'zgarishlarning bosqichlari

1. Situatsion nutq bosqichi (2-4 yosh):

Nutq predmetli vaziyat bilan chambarchas bog'liq bo'lib, fe'llar faqat konkret harakatlarni ifodalaydi. Sifatlar asosan rang va hajm bilan chegaralanadi.

2. Nosituativ-bilish bosqichi (4-6 yosh):

Sifatlarning tarkibi kengayib, estetik (11,25%) va axloqiy (9,3%) xususiyatlarni o'z ichiga oladi. Fe'llarda irodaviy va intellektual harakatlar ifodalari (9,76%) paydo bo'ladi.

3. Mantiqiy tahlil bosqichi (7+ yosh):

Bolalar gap tarkibidagi so'zlarni ajrata boshlaydi, murakkab grammatik qurilmalarni qo'llay oladi[5]. Abstrakt fikrlash qobiliyati shakllanadi.

Nutq rivojlanishidagi gender farqlari

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'g'il bolalar:

– Leksik boylikda dastlabki bosqichlarda qizlardan orqada qolishi mumkin.

– Grammatik qurilmalarni o'zlashtirishda murakkab jummalarni qurishda qiyinchiliklar ko'rsatishi.

– Nutq tezligi va talaffuz aniqligida individual farqlar katta ahamiyatga ega.

• Leksik xususiyatlar: Yosh o'tishi bilan bolaning so'z boyligi ortadi. Kichik yoshdagi bolalar oddiy so'zlarni ishlatga, katta yoshdagi bolalar murakkab so'zlarni va iboralarni qo'llaydi.

• Grammatik xususiyatlar: Kichik yoshdagi bolalar gap tuzishda xatolarga yo'l qo'ysa, katta yoshdagi bolalar grammatik qoidalarga rioya qiladi.

• Fonetik xususiyatlar: Yosh o'tishi bilan bolaning talaffuzi yaxshilanadi. Kichik yoshdagi bolalar ba'zi tovushlarni noto'g'ri talaffuz qilsa, katta yoshdagi bolalar to'g'ri talaffuz qiladi.

• Nutqning uslubiy xususiyatlari: Yosh o'tishi bilan bolaning nutqi ravonroq, ifodalibroq va emotsionalroq bo'ladi.

3. O'g'il bolalar nutqiga ta'sir etuvchi omillar

O'g'il bolalar nutqining rivojlanishi murakkab va bosqichma-bosqich kechadigan jarayon bo'lib, unga turli omillar ta'sir ko'rsatadi. Quyida asosiy omillar va ularning ta'siri qisqacha yoritiladi.

Biologik omillar:

– Irsi kasalliklar va genetik moyilliklar, ayniqsa, ota-onada nutq bilan bog'liq muammolar bo'lsa, bolada ham uchrashi mumkin.

– Homiladorlik va tug'uruq davridagi asoratlar (masalan, onaning virusli kasalliklari, dorilarni nazoratsiz qabul qilishi, tug'uruqda bolaning kislorodsiz qolishi) bolaning miya faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

– Markaziy asab tizimi yoki eshitish organlarining tug'ma yoki orttirilgan nuqsonlari ham nutq rivojlanishida muhim ahamiyatga ega.

Ijtimoiy va psixologik omillar:

– Bola atrofidagi muhit, ya'ni oiladagi muloqot darajasi, ota-ona va pedagoglarning e'tibori, rag'batlari va suhbatlari nutq rivojlanishiga kuchli ta'sir qiladi.

– Bolaga bir vaqtning o'zida bir necha tilni o'rgatish, ayniqsa nutqi to'liq shakllanmagan bo'lsa, nutq kechikishiga yoki nuqsonlar paydo bo'lishiga sabab bo'lishi mumkin.

– Stress, psixologik jarohatlar, emotsional beqarorlik ham nutqiy muammolarni kuchaytiradi.

Pedagogik va tarbiyaviy omillar:

– Bolaning nutqiga to'g'ri va boy muhit yaratish, faol muloqot va o'yinlar orqali rag'batlantirish, savollar berish va javoblarini tinglash nutqni rivojlantirishda muhim.

– Bola bilan "bola tilida" gaplashish (masalan, so'zlarni buzib aytish) nutqning kechikishiga olib kelishi mumkin.

– Oziqlanishda chaynashga imkon beruvchi ovqatlarni kiritmaslik, faqat yumshoq ovqatlar berish tish va jag' rivojlanishini sekinlashtirib, tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishda muammolar keltirib chiqaradi.

O'g'il bolalar nutqining rivojlanishiga biologik, ijtimoiy, psixologik va pedagogik omillar birgalikda ta'sir qiladi. Ayniqsa, oila va tarbiya muhitining to'g'ri tashkil etilishi, bolaga e'tibor va rag'bat yetarli bo'lishi, stress va salbiy omillardan himoya qilish muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, o'g'il bolalarda keksayish, keksalashish kabi nutqiy nuqsonlar qizlarga nisbatan ko'proq uchrashi ham ilmiy manbalarda qayd etilgan.

4. O'g'il bolalar nutqidagi lingvistik o'zgarishlar

Lingvistik o'zgarishlar – bu o'g'il bolalar nutqida so'z boyligi, grammatik tuzilma, tovush talaffuzi va nutq uslubidagi bosqichma-bosqich rivojlanish va o'zgarishlardir. Quyida ushbu o'zgarishlarning asosiy yo'nalishlari yoritiladi.

So'z boyligi va leksik o'zgarishlar:

– O'g'il bolalar dastlab oddiy so'zlardan foydalanadi, yosh o'tishi bilan lug'at boyligi kengayadi va murakkab so'z va iboralarni o'zlashtira boshlaydi.

– Ikki yoshga kelib, 60-80 ta so'z, besh yoshdan keyin esa 3000 ga yaqin so'z ishlatishi me'yor hisoblanadi.

Grammatik o'zgarishlar:

– Dastlab, gaplar sodda va qisqa bo'ladi. Keyinchalik, fe'llar, sifatlar va boshqa so'z turkumlari qo'shilib, murakkab gaplar tuza boshlaydi.

– Gap tuzilmasi va so'z tartibida xatolar kuzatiladi, lekin vaqt o'tishi bilan bu xatolar bartaraf etiladi.

Fonetik va artikulyatsion o'zgarishlar:

– Bola birinchi navbatda talaffuzi oson bo'lgan tovushlarni o'zlashtiradi (masalan, "b", "m", "d"), keyin esa murakkab tovushlarni ("r", "sh", "ch") talaffuz qila boshlaydi.

– Artikulyatsion mashqlar va nafas olish mashqlari nutqning aniq va ravon bo'lishiga yordam beradi.

Nutq uslubi va kommunikativ o'zgarishlar:

– Dastlab, bola nutqi ko'proq taqlidga asoslangan bo'ladi. Kattalarning aniq va ifodali nutqi bolaning so'zlarni to'g'ri o'zlashtirishiga yordam beradi.

– Rolli o'yinlar, suhbat va kitob o'qish orqali bola nutqining kommunikativ jihatlari rivojlanadi.

O'g'il bolalar nutqida lingvistik o'zgarishlar bosqichma-bosqich kechadi: so'z boyligi ortadi, grammatik va fonetik jihatlar takomillashadi, nutq uslubi va muloqot ko'nikmalari rivojlanadi. Bu jarayonni to'g'ri yo'naltirish uchun ota-ona va pedagoglarning e'tibori, to'g'ri muhit va mashg'ulotlar muhim ahamiyatga ega.

Vaqt o'tishi bilan o'g'il bolalar nutqida lingvistik o'zgarishlar kuzatiladi. Zamonaviy texnologiyalar (internet, mobil telefonlar) va madaniy o'zgarishlar nutqqa katta ta'sir ko'rsatmoqda. Masalan, yoshlar jargonlari, internet memlari va boshqa yangi so'z va iboralar nutqda keng qo'llanilmoqda.

XULOSA

O'g'il bolalar nutqining rivojlanishi murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, unga turli omillar ta'sir etadi. Turli yoshdagi o'g'il bolalar nutqining qiyosiy tahlili ularning nutqidagi leksik, grammatik, fonetik va uslubiy xususiyatlardagi o'zgarishlarni aniqlash imkonini beradi. Zamonaviy texnologiyalar va madaniy o'zgarishlar nutqqa katta ta'sir ko'rsatmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Global dunyoda ilm-fan va ta'limdagi innovatsion <https://inlibrary.uz/index.php/development-science-education/article/download/18407/19122/20822>
2. Bolalar psixologiyasi – Vikipediya https://uz.wikipedia.org/wiki/Bolalar_psihologiyasi
3. BOLALAR PSIXOLOGIYASI: RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA IJTIMOY-EMOTSIONAL O'SISH OMILLARI <https://inlibrary.uz/index.php/yoitj/article/view/59496>
4. "BILLI" bolalar akademiyasi https://www.t.me/s/billi_uz?before=10736
5. Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqi aloqa vositasi sifatida <https://moluch.ru/archive/317/72396/>
6. "Nutqi to'liq rivojlanmagan bolaga bir necha tilni o'rgatish va turli tilda muloqot to'g'ri ish emas". Bola tilidagi nuqsonlar, kamchiliklar haqida logoped bilan suhbat <https://daryo.uz/2021/11/15/nutqi-toliq-rivojlanmagan-bolaga-bir-necha-tilni-orgatish-va-turli-tilda-muloqot-togri-ish-emas-bola-tilidagi-nuqsonlar-kamchiliklar-haqida-logo/>
7. ILM-FAN VA INNOVATSIYA <https://in-academy.uz/index.php/si/article/download/17559/12133/15568>
8. NUTQI TO'LIQ RIVOJLANMAGAN BOLALARDA YOZMA NUTQINI BUZISH MEXANIZMINI ISHLAB CHIQISH – Abdulla Qodiriy nomidagi Jizzax davlat pedagogika universiteti <https://jdpu.uz/nutqi-toliq-rivojlanmagan-bolalarda-yozma-nutqini-buzish-mexanizmini-ishlab-chiqish/>